

Hitler-debatten: Trenger nazismen en spesialforklaring?

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014
Alle større bevegelser eller hendelser i verdenshistorien trenger for så vidt spesialforklaringer for å forstå hendelsenes egenart.

Av Tarald Rike

At det finnes sterke likhetstrekk med hendelser i tidligere perioder, hjelper på vår evne til å forstå dem. Jeg følger meg kallet til å besvare Rhoar Schreiblers innlegg i avisen (5.7.) hvor han bl.a. hevder at i nazismen er «raskapen elementær, og det okkulte blir overflødig».

Størrelser

De som har fulgt denne debatten kjenner til at det kan sies noe omkring dette tema, dog kan jeg bare si noe da jeg ikke ennå har satt meg særlig godt inn i materien. De som på et prinsipielt grunnlag aviser at en bevegelse som nazismen ikke kan ha en del med okkulte størrelser å gjøre – uten å sette seg grundig inn i tilgjengelig materiale, deres utsagn forteller infet om bevegelser som nazismen, det forteller kun hvordan de selv har det – og det er ikke alltid like interessant.

Til tross for at jeg i stor grad synes Rhoar Schreiblers historiefremstilling er bra og at jeg likte å lese det han skriver, vil jeg gi en spissformulering på dele av hans fremstilling som jeg ikke kan tenke at representerer et godt grep på historiske kjensgjerninger:

Mennesket har en latent aggresivitet, som vekkes i bestemte situasjoner, i form av «nødvendige utladninger», i visse historiske faser, da det humane, kulturelle ferniss skraper vekk og det «glefsende dyret» fremtrer.

Paradoksalt

Implisitt i denne fremstilling finnes en variant determinisme, en sterk vektlegging på miljøet (environmentalisme) og et menneskesyn hvor det genuint menneskelige er nedtonet, henimot dyrestadiet. Dessverre blir den intelligente tanke og forståelsesverdi degradert og et instinktuelt syn på menneskelsen fremhvet. Paradoksalt nok var det dette nazistene hadde på sitt program, et program med nedvalsing av rasjonalismen og oppbygging av irrasjonalismen. Det hele blir ikke, som Schreiber sier, «ganske logisk» – i et regnestykke hvor irrasjonelle størrelser er med blitt sluttresultatet heller «ganske ulogisk»!

Etnologen Pierre Tremaux påstod at han hadde funnet sammenhengen mellom jordsmonn, raser og den menneskelige utvikling. Marx utropte Tremaux til å være større enn Darwin.

denne irrasjonalismen, i felttoget for folkemord, ble mystisme og okkultisme trolig faktorer i «endelige løsninger» ligning.

Det er flere som har oppdaget at «ting ikke er hva de synes være». Man kan ut ifra et positivistisk synspunkt og historiefilosofi erklære at de materielle forutsetninger er helt avgjørende. På dette grunnlag kan man si enten avvise at okkulte faktorer i f.eks. nazismen ikke bærer noen historisk sannhet, eller man kan ta det standpunkt at okkulte faktorer var med som historisk realitet, men at det er meget uvesentlig, at disse faktorer er epifenomenene å la forholdet mellom øl og ølskum – de kan blåses vekk og den egentlige substans finnes likevel. Det sistnevnte er vel Schreiblers standpunkt.

Pavlov

Et annet syn er at det okkultes plass i nazismen er helt essensiell. Symbolene, ritualene, den spesielle hierarkiske oppbygging, SS, SA, Hitlerjungen, etc. kan peke på en okkult realitet. Swastikaen kan være et soltegn (gudetegn i den neolittiske kultur). Nazismen har alle religionens karakteristika. Det er en slags dødsreligion med visjon om et høyere menneske, overmennesket. Det er for meg vanskelig å tenke at dette kun er epifenomenene.

Jeg synes at jeg bør kvalifisere

noen av de utsagn som Schreiber mener er feilaktige i tidligere kronikker. «Mennesker uten verdier er som zombies, dukker eller nazister». Schreiber sier at det ikke finnes mennesker uten verdier og at nazistene er et «ganske anderledes kompleks». Min korteste kommentar her er at grunnlaget for evnen til å stå for verdier er tankeevnen, sinnet eller fornuften. Den som reduserer dette felt, reduserer hva det kan stå for av verdier. En nikkedukke, en som handler med en pavlovsk refleks (hjernevask-torturofre f.eks.), som «oppfører seg som en maskin», har etter dette liten evne til å stå for selvstendige verdier. Det personlige individ, sansen for det sjellelige mennesket, blir utvisket.

Pol Pot og Mao

Det er den kultur et menneske vokser opp i, eller modnes i, som bestemmer hvilke verdier en person tar imot eller utvikler. Vi forventer at en moden person skal være ansvarlig for sine handlinger og stå til ansvar ved lovbrudd. Vi forventer ikke dette av en hund eller av en maskin. Ansvarlighet, moral, tankeevne og fornuft er sentralt her. De totalitære ideologiers arkitekter brøt med denne tradisjon. Hvorfor tyskerne fikk nazistene er ingen større gåte enn hvorfor russerne fikk Stalin eller kineserne Mao eller hvorfor kambodsjanerne fikk Pol Pot. Disse drepte henholdsvis, 6, 60, 60 og 1,2 millioner mennesker (sistnevnte nesten en tredjedel av befolkningen!) Dette gjorde kommu-nazismen.

At Hitler kom til makten gjennom demokratisk valg, kan kanskje forklares ved tyskernes lidelsesfulle historie. Går det an å forestille seg livet i de tyske stater på 1600-tallet den tid 30-års krigen raste. Grimmelhansen forteller f.eks. om horder av ville kroatter som for gjennom de tyske landsbyer, drepte, plyndret, voldtok og stjal, hvor bønder kunne ty til Kannibalisisme for å overleve. I staten Württemberg ble f.eks. folketallet redusert fra 400 tusen til 48 tusen i løpet av 16 år. Det kan også nevnes at svenske tropper alene ødela 18 tusen landsbyer, 1500 byer og 200 borger i de siste 18 år av 30-års krigen i de tyske stater.

Fanatisme tilhengere

Tilstedeværelsen av den konstante angst medførte at de overlevende var villig til å underkaste seg hvilken som helst autoritet som syntes sterk nok til å hindre nye grusomheter. Det var på grunnlag av slike hendelser at Karl Fredrik Mom

karakteriserte noen nasjoner slik: «Enhver nasjon har et hovedmotiv. I Tyskland er det lydhighet, i England frihet, i Holland handel og i Frankrike kongens ære».

Jeg mener på linje med Schreiber at menneskets aggresivitet ligger latent i ethvert menneske. Men når han beskriver det som et «aggressivt fascistisk mønster», melder jeg pass. Jeg tror ikke det er riktig f.eks. å ideologisere naturlige temperamenter og temperamentsforskjeller. Det blir å gjøre det litt for privat. De totalitære ideologier – fascisme, kommunisme og nazisme – er ondskap satt i system, det er ondskap oppbacket av filosofiske systemer. Derfor blir de meget farlige, og de fremmes av fanatiske tilhengere med de forskjelligste motiver. De totalitære filosofiske system omformes til en pseudo-religion, men renspektet ondskap, som kan holde millioner i ak, tvang og ufrihet i årtier. Vår gamle diktator Julius Cæsar var i motsetning til Stalin antagelig en populær person!

Obskur fremstilling

Selv om det går an å forstå at mennesker blir fristet til å avskrive seg ansvar for sine handlinger fordi øvrighetspersoner gir ordre, fritar ikke dette for ansvar for sine egne handlinger. For å forføre det tyske folk ble det utviklet teorier som gjorde dette lettere. Situasjonen krevde det for så vidt som tyskerne var et høyt utdannet folk og derfor måtte den filosofiske forføring gjøres på et ganske avansert nivå. Juridisk kom læren om at det myndighetene bestemte også var det etisk riktige, også kalt desisjonisme.

I en tidligere artikkel i avisen

(30.5.) har Schreiber en litt oppsiktsvekkende historieforklaring: «Jeg mener videre at de materielle forhold er primære, og at mytene og de kulturelle, religiøse og politiske forhold vokser frem på grunnlag av klima, jordsmonn og økonomi. som plante på en komposthaug (min utheving). En slik obskur historiefremstilling er det sjelden man møter på. En kan jeg dog nevne, etnologen Pierre Tremaux, en samtidig av Darwin, som påstod at han hadde funnet sammenhengen mellom jordsmonn, raser og den menneskelige utvikling. Nathaniel Weyl skriver at Marx utropte Tremaux til å være større enn Darwin, mens Engels avviste han som en charlatan og fordi Tremaux mente at raseforskjeller ikke var permanente. Ifølge Tremaux var mennesket perfekt i den grad jorden de levde på var kultivert! Menneskets helse, intelligens og kraft korresponderte til jorden eller jordsmonnets geologiske alder. Geologisk nytt terreng gjorde menneskene sunne, pene og intelligente. Kommentarer er nesten overflødige. Men hvor villt det enn høres ut, passer det inn i en agnostisk, moder Jord mystisme.

Ikke Middelalder

Det er derfor kanskje ikke så merkelig at Schreiber i samme artikkel nevner de astrologisk orienterte og de kosmologiske krefters angivelige betydning for vårt jordliv. Dette er før-kristen – og kanskje etterkristen religiøsitet – tross alle ukebladspalter om dette, del av mystisme i en ny dress. Den moderne vitenskap brøt frem i kamp mot en slik religiøs forestillingsverden. Vi bør ikke gå tilbake til Middelalderen!

Høye priser for tegninger av gamle mestere hos Sotheby's

På en meget vellykket auksjon hos Sotheby's preget av overveldende budgivning, ble det oppnådd flere usedvanlige priser.

F.eks. betalte Art Gallery of Toronto kr. 259.000, det dobbelte av forhandsvurderingen, for Hubert Roberts' rødkrittegning «View of the Vaulting of St. Peter's». Taken from an Upper Cornice». Blant andre høye priser kan nevnes kr. 164.000 for Francesco Fontebassos sterkt

markerte tegning «Den hellige familie med Johannes Doperen som barn», og kr. 122.000 for en «Studie av en gutt som ligger på bakken» av Pier Francesco Mola. Gjennom hele auksjonen var konkurranse hard mellom selgere og private samlere, særlig når det gjelder tegninger med sterk dekorativ appell. F.eks. ble det betalt hele kr. 43.000 for en meget dekorativ tegning av «En kamel» av Gerard van Nijmegen. Det var en privat samler som til slutt sikret seg en serie krittegninger av orientaler av Joseph Marie-Vien for ialt kr. 599.000.

Morgenbladet 2/8-84

114794